

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 5/2018



РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Терещенко В. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
(протокол № 9 від 25 жовтня 2018 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків: ХІФТ, 2018. — Вип. 5. — 117, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

Євгеній ПугачовФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ-ТЕРІОНІМОМ В УКРАЇНСЬКІЙ
ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ 66**Світлана Руденко**ГЛЮТОНІМИ-АРТЕФАКТИ ТЕМПОРАТИВНОГО ЦИКЛУ «УКРАЇНСЬКА ЛІТНЬО-ОСІННЯ
ОБРЯДОВІСТЬ». 70**ЮВІЛЯРІЙ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВЧОГО ДИСКУРСУ. 79****Світлана Єрмоленко**

У ЧАСІ Й НАД ЧАСОМ (РОЗДУМИ З НАГОДИ 100-РІЧЧЯ НАН УКРАЇНИ) 80

Костянтин Голобородько

СЛОВО В ЛІНГВОСОФІЇ ПРОФЕСОРА ЛІДІЇ ЛИСИЧЕНКО 89

Лілія Петрова ОзельЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ЕКСПЛІКАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО Й ПОЧУТТЄВОГО В ХУДОЖНІХ
ТЕКСТАХ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ О.Г. МУРОМЦЕВОЇ) 94**ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ПЕДАГОГІКА 103****Олена Садох, Наталія Варич**ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНА ШКОЛА ДЖОНА ТЕЙЛОРА ҐАТТО Й СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПОШУКИ
В УКРАЇНІ 104**Катерина Юр'єва**ПЕДАГОГ, НОВАТОР, ГУМАНІСТ: ПОГЛЯД З ВІДСТАНИ ЧАСУ (ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО). 107**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ. 107****ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗБІРНИК 108**

УДК 13:237.035.1

Олена Садоха, Наталія Варич

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНА ШКОЛА ДЖОНА ТЕЙЛОРА ҐАТТО Й СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПОШУКИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз філософсько-освітніх поглядів американського педагога й дослідника Джона Тейлора Ґатто, подано коментар до його критики державної освіти в нову цивілізаційну добу. Накреслено перспективи досліджень у сув'язі з оновленням українського освітнього поля.

Ключові слова: філософсько-освітні погляди, Ґатто, українські освітні реалії, критика шкільної освіти, нудьга в освітньому середовищі, освітнє поле.

CONVERTING SCHOOL OF JOHN TAYLOR GATTO AND MODERN EDUCATIONAL SEARCHES IN UKRAINE

The article offers an analysis of the philosophical and educational views of the American teacher and researcher John Taylor Gatto. A comment was made on his criticism of state education in a new civilization era. Prospects for research in connection with the renewal of the Ukrainian educational field are outlined.

Key words: philosophical and educational views, Gatto, Ukrainian educational realities, criticism of school education, boredom in the educational environment, educational field.

Увага до освітніх питань у нову цивілізаційну добу цілком закономірна, й ми є свідками, що повсюди зростає занепокоєння суспільства невідповідністю освіти нарощенню змін і викликів, недостатністю спроб оновити її відповідно до тенденцій епохи й потреб майбутнього, урахувати їх розмаїття; разом з тим зміцнюється відчуження представників різних поколінь і верств, спільнот від школи, твориться й руйнується міф про доцільність «мощення дороги до щастя в шкільному світі» індексом споживача чи будь-яким іншим, оманом обертається успіх чергового універсального способу здобути гідну освіту, котрих існує безліч, «як пальцевих відбитків».

Сучасні українські освітні реалії суголосно розбудовчим євроінтеграційним зусиллям суспільства спонукають нас не тільки долати залишки тоталітарних практик з оперттям на вітчизняний досвід, а й відходити від налаштувань на монохромність, удаватися до кращих світових філософсько-освітніх, педагогічних здобутків у контексті суспільних змін і ризиків, демократичних зацікавлень, щораз оновлюваних альтернатив тощо.

Мета цієї розвідки — висвітлити й прокоментувати філософсько-освітні погляди американського педагога Джона Тейлора Ґатто в сучасному українському контексті.

Один із найпослідовніших критиків обов'язкової шкільної освіти як «утопічного світу примусового навчання» — Ґатто, маючи 30-річний педагогічний стаж, стає безкомпромісним «диверсантом» у державній освіті, звинувачуючи її передовсім у знеціненні особистості дитини, перетворенні учня на функціонера й успішного виконавця наказів, майбутнього доброго безініціативного працівника й споживача [1: 98].

Порушуючи питання, «як і чому освіта калічить наших дітей» [2], Ґатто переконливо відзначає тотальність нудьги в освітньому середовищі, яка відбиває небажання дітей виконувати відірвані від життя, позбавлені сенсу, з їхнього погляду, вправи й завдання, неможливість юнаків і дівчат угамувати спрагу робити щось справжнє, важливе, а не байдикувати, скінути в лабетах нецікавого й застарілого. Ця нудьга призводить до низького рівня освіти учнів, відсутності зрілості й незалежності суджень.

Джон Тейлор Ґатто послідовно актуалізує думку, що вчителі як продукт тієї самої обов'язкової шкільної освіти, котра заповнила нудьгою їхніх учнів, самі потрапили в пастку системи, більш жорсткої порівняно з тією, куди спіймалися школярі. Зневіра у власних силах, низька вітальність, пригніченість — супутні риси вчительської нудьги, за якою стоїть і неспроможність та небажання визначити свою роль у потуранні всевладдю нудьги й уникненні власної відповідальності за свою професійну долю й долю вихованців.

І це при тому, що спочатку, як наголошує філософ в одному з інтерв'ю, переважали три цілі для формальної шкільної освіти. *Перші*, які філософ-педагог називає «релігійними», покликані «зробити» достойних людей, які діяли б із принципу, добропорядно й були готові жити поруч, узаємодіяти, які мали б насичене внутрішнє життя і цінності, що виходять за межі матеріальних. *Другі* визначаються «громадським призначенням», покликанням і здатністю громадянина працювати на спільне благо. Безперечно, важлива й *третя*, приватна мета — спрямовувати людей з урахуванням їхніх власних прагнень і зусиль, допомогти їм зрозуміти своє покликання, відповідність бажань і спроможностей, сприяти розробці особистих повноважень [3]. Із відходом на периферію названих цілей й актуалізацією *четвертої* (бути школі обслугою для корпоративного бізнесу в корпоративній економіці й служницею управлінських функцій уряду) зростає байдужість і нудьга.

Таким чином школа стає джерелом не тільки послуху, а й пригніченості, постійного незадоволення, незацікавлення в майбутньому.

Інституційність шкіл, на думку Ґатто, заважає формувати громадянське суспільство, оскільки їхні випускники перетворюються на «малорухому, байдужу масу», позбавлену традицій свободи, незалежності, самодостатності, сімейних зв'язків і турботи про політику [4]. Налагоджене тренування через шкільну систему змінює дітей такою мірою, що лиш одиниці серед випускників у подальшому мають бажання й здатність відступити від завченого й прокладати інший життєвий, професійний шлях, реалізуватися як творчі особистості з універсальним мисленням, як громадяни.

Для педагога й мислителя це найстрашніше — значна кількість дітей у процесі шкільного навчання відокремлюється від свого внутрішнього «я», втративши можливість розвивати таланти, зате добре відтворюючи завдані моделі поведінки. Очевидним є той факт, що «так, як навчають у школах, діти не вчаться», це суперечить їхній природі, але також і школи не спроможні слідувати за дітьми, вони створені задля того, щоб, позбавивши дітей вільного часу, виробляти легкий у керуванні, передбачуваний безпечний виконавчий продукт, відсортований за категоріями занять відповідно до потреб суспільства, точніше, його економіки.

Сучасні американські дослідники в галузі філософії освіти (як-от: М. Бауерлейн, В. Хаукінс, Л. Даніелс) відзначають очевидність тенденції зростання «недоучок», тобто тих підлітків, які недовчилися в школі саме через панування в ній «занудства». Нудьга, посилена використанням застарілих форм і методів

навчання, браком самостійної та колективної пошукової роботи, переваги історичного контексту над сучасним тощо віддаляє підлітків від реального життя, відповідно й від школи.

Загалом, як і Ґатто, ці дослідники стратегії відходу від нудьги вбачають у споюках до творчості, ослабленні зовнішнього контролю й актуалізації самоконтролю, партнерстві учнів та вчителів, які працюють разом, щоб створювати й підтримувати привабливе середовище навчання. Щоправда, Ґатто більш радикальний: на його думку, тільки вийшовши за межі обов'язкового шкільництва, освітні агенти спроможні змінити становище. «Ми могли б заохочувати, відзначає Ґатто, — кращі якості молодості: цікавість, прагнення до пригод, завзятість і дивовижну здатність до проникнення в суть, просто будучи більш гнучкими з часом, підручниками і тестами, надаючи дітям дійсно компетентних дорослих і даючи кожному учневі той ступінь автономії, якого він чи вона потребує, для того щоб час від часу ризикувати» [2].

І тут філософ проникливо відзначає важливий момент: замість заохочень до дієвого життєвого зацікавлення, конкретних дій із необхідністю, спроможністю, врешті і з задоволенням брати на себе відповідальність учневі (зазвичай поруч із ним і вчителів, на свій манер) у державній школі пропонується (точніше, насаджується) перспектива затягнутої дитячості й незрілості.

Аналізуючи стан і витоки цієї проблеми, Ґатто вбачає її в історії освіти і, оперуючи конкретними прикладами різних досягнень, наголошує на тому, що шкільне навчання ніколи не було необхідною умовою для успішності й визнання особистості, для зростання її соціокультурної, професійної чи історичної ролі.

Натомість сучасні школярі, привчені весь час бути під наглядом дорослих, оглядатися на них в очікуванні зауважень, настанов, указівок, так і залишаються у стані дітей, позбавлених самостійності в прийнятті рішень і вчинках, не переростаючи межу дитячості й поза стінами навчального закладу. Тож і виходить, що школа насправді «нічому не навчає, окрім як виконувати накази». І це при тому, що вчителі дійсно добре піклуються про дітей, докладають чимало зусиль для їхнього навчання й виховання, однак «сама система позбавлена совісті» [5].

Таку систему освіти Ґатто вважає змовою проти себе, оскільки ми, піддаючись обіцянці свободи від відповідальності за виховання своїх дітей, приймаємо й облуду щодо результатів навчання, адже байдужість зі школи розповсюджується на родинні чи професійні стосунки, відбивається в них так само байдужістю, нетерпимістю; більшість є «двієчниками», у кого, попри всілякі поверхневі виправдання, «крадуться можливості», «обкрадається життя» [3].

Україна, як і багато інших країн, сьогодні прагне відшукати оптимальний шлях до освітньої успішності, до тих стратегій і тактик у навчальному процесі, які б позбавили учня або студента багатьох проблем у здобуванні знань, у доланні життєвих перешкод на шляху до персональної та соціальної успішності, до самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заболотна О. Альтернативна педагогіка Селестена Френе: між традицією й інновацією. *Порівняльно-педагогічні студії*. № 1 (15). 2013.
2. Курбатов Р. Селестен Френе: Другой взгляд на школу / Р. Курбатов. — 30.08.2012. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://echo.msk.ru/>
3. Френе С. Избранные педагогические сочинения / Вступит. статья Б. Л. Вульфсона. М.: Прогресс, 1990. 296 с.